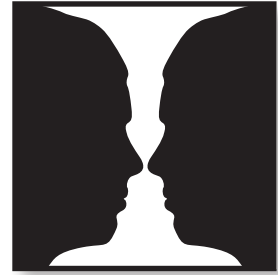

Coaching psykologi

www.coachingpsykologi.org

Gentagelse vs. Genbeskrivelse

Om forholdet mellem instrumentelle og artistiske praksisser

Af Jacob Storch og Morten Ziethen

Abstract

Coachingfeltet flyder over med metoder og teknikker til udvikling i og af samtaler. Men sjældent stilles der kritisk lys på metodernes grænser og begrænsninger, og diskuteres en metodes begrænsninger gøres det stort set altid for at pege på et alternativ. Heroverfor peger vi i artiklen på, med afsæt i Rorty's neopragsmatisme, at der er noget principielt uforeneligt mellem på den ene side idealet om coaching som en frisættende praksis og på den anden side tanken om, at frisættelsen kan ske ved at samtalen følger en bestemt struktur. Artiklen slutter af med, stadig med Rorty, at pege på metaforen, improvisationen og ironien som alternative friheds-understøttende samtalepraksisser.

Indledning

Nærværende artikel har et dobbelt sigte: Et kritisk og et konstruktivt. Den kritiske del af artiklen vil kredse om det problematiske i, at en række teorier og metoder inden for coachinglitteraturen tager afsæt i antagelsen om, at der findes en bestemt måde, en bestemt metode, som coachen bør betjene sig af for at hjælpe fokuspersonen til at opnå muligheden for at føre sit liv frit og utvungent. Heroverfor argumenterer artiklen for, med afsæt i den amerikanske (neo)pragsmatisme og i særdeleshed Dewey og Rorty, at der ikke findes nogen måde, man som professionel samtalepartner kan sikre den andens frie livsførelse, hvilket i artiklens optik hænger sammen med det simple men basale faktum, at det ligger i frihedens væsen ikke at lade sig realisere af en bestemt 'frihedsmetode'.

Derfor, således artiklens centrale pointe, er det også coachens fornemmeste opgave ikke at være metodisk bæltefikseret i hovedet, men derimod være i stand til at kunne improvisere og som en anden dialogisk poet hjælpe fokuspersonen ind i de rum og op (eller ned eller hen) på de plateauer, fokuspersonen nu har brug for til at nå det punkt, hvor muligheden for den frie livsførelse kan gribes og livsførelsen begynde. *I forlængelse heraf er det artiklens afgørende pointe, at coachen, ved at tale om friheden på en bestemt måde, og ved at ville indløse den gennem en bestemt metodisk fremgangsmåde, paradoksalt nok ofte forhindrer frihedens fuldbyrdelse.* Derfor vil artiklens centrale omdrejningspunkt også være forholdet mellem metode og frihed.

Vender man sig på den baggrund mod den gruppe af teorier, som advokerer for en bestemt metodisk tilgang til at understøtte fokuspersonens frie livsførelse, finder man tilgange som 'lifecoaching', 'Grow', NLP, 'Teori-U', 'Appreciative Inquiry', 'løsningsfokuserede samtaler' etc. Fælles for disse tilgange er, at de i sig har en række antagelser, ikke nødvendigvis de samme, som driver en særlig syntaks frem. Denne advokerer for en metodisk, manualbaseret og instrumentel tilgang til problemstillinger og udfordringer i livet. Dermed indvarsler de en bestemt ide om det menneskelige og det at blive fri. Det afgørende ved denne tilgang kan forklares med afsæt i coachingens 'grand old man' Whitmore (1996), hos hvem det hedder: "*Coaching er at låse op for et menneskes potentielle til at maksimere sine egne præstationer*". I forlængelse heraf er det springende punkt i al coaching, teori som praksis, hvorledes denne låsen-op antages at kunne finde sted – og den dominerende tendens i de instrumentelle tilgange er, interne divergenser til trods, at der kun findes én vej til at låse op for mennesket. Eller sagt på en anden måde og for at blive i nøglemetaforikken: Kendetegnet for de instrumentelle tilgange er en tro på, at den menneskelige frihed er en lås, og at en og kun én nøgle, en metode, virker, hvis man skal have låsen op.

Over for disse forskellige 1-1 antagelser om forholdet mellem realiseringen af den menneskelige frihed og coachens metodiske greb for at nå til 'vejs ende', vil vi, som antydte ovenstående, advokere for den pragmatiske og neopragmatiske forståelse af forholdet mellem metode og mål, som bedst, stadig formuleret i nøglemetaforen, kan sammenlignes med låsesmedens og/eller tyvens multidirk. Lad os uddybe: Ifølge såvel Dewey som Rorty findes der ikke nogen bestemt måde at realisere menneskets frihed – selv undertrykkelse kan i visse tilfælde være med til at fremprovokere kravet om frihed, tænk blot på det arabiske forår. I forlængelse heraf vil det være vores pointe, at hverken Dewey eller Rorty ville afvise, at en samtale moduleret over eksempelvis Cooperriders 4D-model eller Scharmers U-model, ville kunne have en frisættende effekt for fokuspersonen – hvad de derimod ville insistere på er, at hverken coach eller fokusperson må indgå et monogamt forhold til en teori, metode eller menneskeforståelse, for frihed vindes hverken for coach eller fokusperson gennem et bestemt vokabular, men

derimod gennem et særegent ironisk hhv. uærbødigt (Cecchins terminus) forhold til ethvert bestemt vokabular.¹

At se den menneskelige frihed som en måde at forholde sig til sit eget endelige vokabular, et forhold fokuspersonen og coachen kan gå mange veje for at opnå, implicerer derfor også et krav om, at både coach og fokusperson opnår en polygam tilgang til teorier og metoder, for både coach og fokusperson er nødt til at opgive forestillingen om, at noget endeligt vokabular formår at indfange den menneskelige frihed. Gør coachen det ikke, vil coachen nemlig ikke være til stede for fokuspersonen, men derimod en monogam gesandt for en bestemt metodisk tilgang og vokabular om mennesket, og gør fokuspersonen det ikke, vil fokuspersonen være dømt til at gentage de logiske bindinger, en given udlægning af mennesket binder fortælleren af historien til. At gennemføre et sådan opgør med frihedens forståelighed er imidlertid ingen enkelt sag, for den kræver en accept af, at friheden og dermed mennesket ifølge sit væsen ikke kan bringes på formel, at den ikke lader sig afbilde – samtidig med, at de fleste nok kender både til frihedens angst som øjeblikke, hvor selvet og verden synker ned i intethed, og frihedens glæde som øjeblikke, hvor verden åbner sig for os, og vi bliver til på ny. I modsætning til den instrumentelle coach gør (neo)pragmatikeren sig derfor heller ingen forhåbninger om nogensinde fuldt og helt at kunne indkredse, hvad frihed er, og hvordan den enkelte når derhen – i stedet tager han afsæt i Rortys smukke tanke om, at "... *vores uantastelige unikhed liggende i vores poetiske evne til at sige unikke og obskure ting og ikke i vores evne til at sige selvfølgelig ting til os selv*" (Rorty, 1980, p. 123).

Med afsæt i ovenstående indflyvning til den instrumentelle vs. den (neo)pragmatiske tilgang er det nu vores hensigt med resten af artiklen at vise, særligt med afsæt i Dewey, Cronen og Rorty, hvorfor vi ikke blot anser den pragmatiske tilgang for mere hjælpsom, men faktisk også sandere og mere moralsk forsvarlig, end enhver instrumentelt funderet tilgang til forståelsen af professionelle hjælpesamtaler.

The Danish Journal of Coaching Psychology is a joint project of the Coaching Psychology research Unit, Dept. of Communication and Psychology at Aalborg University and the Coaching Psychology Unit, Dept. of Exercise and Sports Science, University of Copenhagen. This document is subject to copyright and may not be reproduced in whole or part in any medium without written permission from the publishers.

Transaktion og Inquiry som centrale aspekter ved det levendes processeren

For Dewey (1938) er begrebet 'undersøgelse' (på engelsk *Inquiry*) helt centralt i forståelsen af det levende og kan bedst forstås i sammenhæng med hans sene overvejelser vedrørende transaktion. Vi uddyber i omvendt rækkefølge:

Sagt lidt banalt kan man således sige, at transaktion er udtryk for det forhold, at mennesket *på en og samme tid finder vej i verden og simultant skaber den verden*, vi undersøger. På samme måde som en plante, der strækker sine rødder ud i jorden for at finde næring og blive til, hvorved den samtidig forandrer jorden og livet omkring sig. Dens blade vokser mod lyset, skyder blomst og forgår, og med bevægelsen er den således medskaber af den selv-samme natur og omverden, som den vokser ind i og er afhængig af. Så at være i live er også altid allerede at forandre det liv, man er i. Eller som det hedder: "*Organismen står ikke bare (...) og venter på, at der skal ske noget (...) Organismen handler i overensstemmelse med sin egen struktur, simpel eller kompleks, på sine omgivelser*", Dewey (1920), p. 86.² Derved er det imidlertid afgørende, at den procesforståelse, man finder hos Dewey og som ligger til grund for hans transaktionsforståelse, ikke må forstås som tanken om, at mennesket (eller alt muligt andet liv) inter-agerer med omgivelserne, altså som om mennesket og omgivelserne var to entiteter, der i en spiralagtig sekvens påvirker hinanden gensidigt. Derimod er Dewey event-tænder, hvorved skal forstås det forhold, at det eneste, der virkelig 'er', er det, der hele tiden vokser ud af begivenheden, således at der ikke i udgangspunktet er en fix og færdig 'bevidsthed', 'blomst', 'myg' osv. på den ene side og på den anden side en 'verden' hhv. 'omgivelser', som bevidstheden, blomsten og myggen inter-agerer med – i stedet er der en event, og afhængigt af, hvad der sker i denne event, bliver bevidstheden, blomsten og myggen sådan og sådan og omgivelserne sådan og sådan. Derfor: Ifølge Dewey er virkeligheden i virkeligheden ikke noget (bestemt hhv. færdigt), derimod er virkelighedens pulserende hjerte eventen, hvorfra alting opstår og hvortil alting vender tilbage (for nu at formulere det lidt højstemt).

Derved melder spørgsmålet sig naturligvis, hvis og såfremt mennesket bliver til gennem eventen, om det så også kan have indflydelse på eventen. Hertil er det Deweys svar, at det kan mennesket, og

at 'undersøgelse' netop er udtryk for en af de kanaler gennem hvilke, mennesket har 'medbestemmelsesret' i forhold til eventen. Ifølge Dewey er 'undersøgelse' nemlig udtryk for en særegen processualitet, hvor mennesket er i stand til aktivt at rekonponere sin oprindelige opfattelse af en (typisk uklar og forvirrende) situation, og igennem den rekonponeren sker der så det, at mennesket, som en begivenhed i begivenheden, lægger et net af distinktioner ind over den oprindelige situation, hvorved situationen bliver så forståelig, at den fremstår som et integrativt hele, der er til at mestre.³ I den forstand kan man sige, at 'undersøgelse' er udtryk for den proces, hvor mennesket, gennem indarbejdelsen af en distinktionsstruktur, forvandler situationen fra kognitiv ubestemthed og emotionel afmægtighed til bestemthed og mægtighed. Derfor er mennesket heller ikke ifølge Dewey fuldstændigt magtesløs i forhold til, hvad den transaktionelt funderede event gør ved os, for vi har også mulighed for at bidrage til eventens stadige udfoldelse, hvilket mennesket gør, når det undersøgende rekonponerer eventen til en mere håndterbar og tydelig event.

Deweys evolutionære optik på, hvordan vi både færdes i og er skabere af verden gennem vores *færden, var – og er stadig i dag* – en radikal idé. Ved at insistere på en fundamental flydende og fortsat udviklende forbundethed mellem alle dimensioner af det levede liv udstikker Dewey nemlig en meget atypisk men samtidig afgørende forståelse af, hvad det vil sige at være i live, og hvad det vil sige at være sammen om at være i live. Dewey selv har naturligvis aldrig sagt noget om coaching, men med Deweys transaktionelle procesforståelse i baghovedet bliver det ikke desto mindre (i vores øjne) muligt at sige noget afgørende nyt om, hvad der sker i coachingsituationen. Særligt afgørende forekommer det os, at man må forkaste enhver tanke om, at den ene part monokausalt *gør noget ved den anden og igennem* denne gøren skaber en effekt hos den anden. I stedet må vi lære at se dialoger som *transaktioner*, hvor begge parter bliver til gennem mødet, således at det ikke først og fremmest er dialogparterne, der gør noget ved mødet, men mødet, der gør dialogparterne til netop dem, de bliver til i mødet. Af samme grund giver det heller ingen mening at fastholde metaforen om coaching som en samtaleform, hvor den ene part (coachen) gennem sine spørgsmål og *teknikker* åbner op for den andens potentialer og skjulte ressourcer. En sådan lineær instrumentalitet, uagtet dets smigrende og

The Danish Journal of Coaching Psychology is a joint project of the Coaching Psychology research Unit, Dept. of Communication and Psychology at Aalborg University and the Coaching Psychology Unit, Dept. of Exercise and Sports Science, University of Copenhagen. This document is subject to copyright and may not be reproduced in whole or part in any medium without written permission from the publishers.

heroiserende idealisering af coachen, må nødvendigvis falde som forklaringsmodel, når det drejer sig om at forstå, hvad der sker, når to mennesker indgår i en dialog. Eller som det hedder hos Dewey (1927), p. 197: ”Det er [...] absurd at antage, at en dækkende psykologisk videnskab vil kunne opnå en kontrol af menneskelige aktiviteter, der er magen til den, som de fysiske videnskaber har udvirket til kontrol af fysiske energier. For øget viden om den menneskelige natur ville direkte og på uforudsigelige måder modificere den menneskelige naturs virkemåde og frembringe et behov for nye reguleringsmetoder, og så fremdeles i det uendelige”.⁴

I forlængelse heraf kan man sige, at psykologiske teorier ifølge Dewey ikke må forstås i forhold til deres evne til at beskrive verden korrekt, men derimod som matrixer, der på forskellig vis bidrager til organiseringen af det transaktionelle møde mellem mennesker, for så vidt de distribuerer en række distinktioner, som gør noget ved såvel den professionelle samtalepartner som fokuspersonen. I stedet for at appellere til et naturvidenskabeligt sandhedsideal – tingen i sig selv, den kontekstløse værensform og dermed metodernes universelle gyldighed – argumenterer Dewey derfor også for et meget mere pragmatisk og artistisk videnskabsideal. I Deweys øjne er den videnskabelige undersøgelse nemlig, ligesom kunsten, udtryk for menneskets evne til lære at se verden ’med nye øjne’ og derved opdage og opfinde nye former for liv, gennem hvilke mennesket og samfundet kan manifestere sig. Derved får videnskaben på mange måder den samme moralske funktion som kunsten, om hvilken det hedder, at den ”... tjener til at fjerne fordomme, at afmontere de systemer, der forhindrer øjet i at se (...) perfektionere evnen til perfektion”, Dewey (1934), p. 325.⁵ Derved bliver kunstens og videnskabens rolle følgelig at hjælpe mennesket til at se bedre – ikke ved at give os en metode at se med, men gennem en udvidelse af vores måder at se, føle og opleve verden på og vores plads i den. Eller sagt på en anden måde: Kunsten og videnskaben kan lære os at blive undersøgende og dvs. lære os, at vi kan have indflydelse på, hvordan vi ser. I Deweys øjne er moralsk udvikling og vækst derfor også på afgørende vis forbundet med evnen til at favne mere og mere kompleksitet – udvide grænsen for, hvad vi evner at inkludere i vores afgrænsning af og i verden. Og den bedste måde at opnå denne udvidelse af selvet på er gennem en berigelse af hhv. kompleksitetsforøgelse i sproget –

eftersom selvet i Deweys optik er en funktion af en række sociale distinktioner, som igen hviler i fællesskabets sprog, hvorfor en ændring af selvet også er intimt forbundet med en ændring af sproget hhv. vores forhold til vores egen endelige sproglighed (jf. Dewey (1922), p. 217).

Den androgyne coach

Med afsæt i ovenstående er vi nu optagede af, hvorledes Cronen udvikler sin forståelse af forholdet mellem teori og praksis med afsæt i Deweys tanker om transaktion og undersøgelse. Konkret kommer det til udtryk i Cronens ide om *praksisteorier*, bl.a. udfoldet i Cronen (2000), som netop er forsøget på at indfange det forhold, at vores teorier både er et produkt af vores undersøgelser (praksis), og samtidig er teorierne selv udtryk for en undersøgelse (praksis), som er med til at skabe det, de undersøger. På baggrund heraf når Cronen frem til den centrale pointe, at formålet med professionelle aktioner hhv. interventioner i konsultative relationer ikke må bestå i at arbejde ud fra én bestemt idé eller metode. I stedet skal metoder ses som måder at øge en sensibilitet overfor relationer på – måder at blive relationelt responsiv på, at tage øjeblikket alvorligt, at blive opmærksom på vores sproglige ytringers performative og generative funktion, hvormed vi kan koble os til den eller de konsulterede, så vi sammen og undersøgende kan gøre situationen til et mere forståeligt og mesterligt hele end ved samtalebegyndelse. At arbejde undersøgende i den forstand er derfor også identisk med at forlade spørgsmålet ’bruger jeg metoderne korrekt?’, for i stedet at spørge ’kan vi finde veje fremad sammen?’.

At finde veje sammen er at *orientere* sig i forhold til, hvilke oplevelser samtalen kalder frem i os selv og hinanden og i forlængelse heraf åbne sig for samtaletransaktionens kapacitet, altså lade sig føre med af samtaletransaktionens logik i stedet for at prøve at styre samtalen med en bestemt metode. Dermed naturligvis ikke sagt, at man som professionel samtalepartner bare skal ’lade sig flyde med’, men omvendt skal man altså heller ikke holde stædigt fast i en bestemt metode. I stedet, således vores pointe, drejer det sig om at indtage en *androgyn* position, hvor den professionelle samtalepartner hverken er dame eller herre, for man skal ikke gå med til alt, men med til noget. *Derved melder spørgsmålet sig selvfølgelig, hvorledes man som professionel samtalepartner lader sig føre, uden at blive forført, og hvordan man fører uden at bortføre?* Et

The Danish Journal of Coaching Psychology is a joint project of the Coaching Psychology research Unit, Dept. of Communication and Psychology at Aalborg University and the Coaching Psychology Unit, Dept. of Exercise and Sports Science, University of Copenhagen. This document is subject to copyright and may not be reproduced in whole or part in any medium without written permission from the publishers.

godt bud på denne aktive passivitet og passive aktivitet mener vi, man finder hos Shotter og hans tanke om 'aktionsguidende forventninger', som netop er Shotters bud på, hvordan man som professionel samtalepartner på den ene side kan give plads til undersøgelsens skabende kraft samtidig med, at man denne given-plads til trods er til stede i undersøgelsen ud fra en bevidsthed om, hvor og hvordan vi sandsynligvis bør bevæge os videre sammen, jf. Shotter (2006) p. 4 – men en nærmere undersøgelse af den 'androgynе dømmekraft' må vi undersøge senere.

Nødvendigheden af og behovet for den androgynе dømmekraft hos den professionelle samtalepartner ses ofte i træningssituationer, hvor spirende coaches finder det svært at være til stede i samtalen, fordi de er så optagede af at mestre teknikkerne og instrumentaliteten korrekt og ikke lave fejl, at de mister kontakten med sig selv i relation til den coachede. Hermed (selvfølgelig) ikke sagt, at mestring af spørgsmålsteknikker osv. ikke er vigtigt og kvalificerende (det er det så absolut), blot understreger vi, at metoder uden bevidstheden om den transaktionelle forbundethed er blinde – ligesom bevidstheden om den transaktionelle forbundethed uden metoder til at give undersøgelsen retning ofte resulterer i ret diffuse samtaler. Man kan sammenligne det med kunstøvelse. Uden håndværket har kunsten ringe vilkår, men teknikkerne skaber ingen kunst. Det kræver en ekspressiv performativitet. Ligesom det er tilfældet med den improviserende musiker, kan man derfor sige, at målet med coachsamtalen ikke nødvendigvis er at komme et bestemt sted hen, i hvert fald ikke et allerede kendt sted, for partituret er ikke skrevet endnu, og derfor skal man som professionel samtalepraktiker heller ikke sigte mod et bestemt mål med samtalen (som om man spillede efter noder), men snarere mod en bestemt måde at være til stede i samtalen, og gennem dette improviserende og androgynе tilstedeværelse samtalen føre både coach og den coachede nye steder hen – at orientere sig skridt for skridt i en fælles bevægelse.

Et konkret eksempel på en sådan samtale kunne være den respons, Jacob (den ene af artiklens forfattere) fik efter en samtale med en kollega, som han over tid havde afholdt en række forskellige samtaler med – overvejende på fokuspersonens initiativ. Fokuspersonen beskriver sin oplevelse af samtalerne som følger: "*Denne dimension kunne jeg her kalde for den 'mål/kontraktløse samtale',*

hvilket har givet anledning til en lang række efterrefleksioner i min egen praksis som coach og underviser på vores coachuddannelse. Jeg kan huske, at Jacob sagde noget i retning af: "Samtalen behøver ikke at ende et særlig sted, og du behøver heller ikke at gå herfra med noget bestemt. Vi kan bare se samtalen som noget i sig selv..." Jeg kan huske, at jeg på det tidspunkt fik en følelse af lettelse og en følelse af ikke at have en ambition på samtaleens vegne. Det, at jeg ikke også her behøvede at tænke i mål og resultater, men vores samtale kunne være et mål i sig selv, oplevede jeg frigjorte samtalen. Det blev lige pludselig muligt at tale om det, der lå mig på sinde i nuet og i mellem os. Dermed blev samtalen meget ren og æstetisk smuk uden nogen jagt på noget bestemt.²⁶ I forlængelse heraf er vi i det følgende særligt optagede af den oplevelse af at blive 'sat fri', som fokuspersonen beretter om, og som coachsamtaler kan føre med sig. Hvad er det, der sker, og hvad understøtter fokuspersonens frihedserfaring?

To typer af inquiry

For at svare på ovenstående spørgsmål vil vi vende os mod artiklen *Inquiry as Re-Contextualization* (i Rorty (1991)), hvor Rorty genbesøger Deweys begreb om 'undersøgelse'. Hvad der især optager os er, at han her indfører en distinktion mellem to typer undersøgelse, man kunne kalde gentagende og genbeskrivende undersøgelser, hvor de gentagende undersøgelser er samtaler, hvor vi bare gør det eksplicit, som vi på et eller andet niveau allerede var klar over, mens de genbeskrivende undersøgelser snarere er poetiske samtaler, som fører til skabelsen af nye indsigter. Forskellen på de to typer undersøgelse uddyber Rorty på den måde, (jf. Rorty (1991), p. 94), at man kan skelne mellem to typer kontekster:

1. Et nyt sæt af forholdemåder til de ord og sætninger, vi allerede har i vores repertoire.
2. En genbeskrivelse af konteksten for vores forståelse af situationen.

Denne skelnen mellem to typer kontekster hjælper os nu til at se, at den første (gentagende) type af undersøgelser er dem, hvor vi forsøger at udvikle nogle nye måder at relatere os til allerede eksisterende forståelser, vi har af en situation – meget lig det, man finder i størstedelen af den eksisterende coachinglitteratur, systemiske tekster inklusiv. Her lærer coachen gennem teknikker og spørgs-

mål fokuspersionen at relatere og genrelatere sig til sine udfordringer og herigennem tilegne sig nye handlemuligheder. Vi kan kalde denne tilgang for gentagelse (af allerede kendte organiserende logikker). Den anden tilgang kan vi forstå som genbeskrivelse – der, hvor vi i en og samme proces både udvikler et nyt sprog, og dermed også en ny forståelse af virkeligheden (og hvad der er af problemer og muligheder i den), og simultant relaterer os til denne nye virkelighed gennem nye forholdemåder, som fokuspersionen ikke tidligere har erfaret. Det er gennem den genbeskrivende undersøgelse, hvor man ikke gentager men (gen)skaber sig selv, de fleste oplever en særlig frihedserfaring forbundet med coachingsamtalen. Vi gennemgår de to undersøgelsestyper efter tur:

Gentagelse

Med gentagelse forstås en proces, hvor coachen er styret af forestillingen om, at forandring handler om at reorientere sig inden for et allerede etableret logisk rum med tilhørende metoder og metaforer. Grundstrukturen i megen konventionel coachinglitteratur har denne karakter, for så vidt den grundlæggende operation her består i at hjælpe fokuspersionen til at blive 'skarp' på sit problem/udfordring, for derefter med afsæt i den ene eller anden metode at hjælpe fokuspersionen til at nå det ønskede mål (klarhed, fravær af smerte, en beslutning etc.). Til eksempel kan man tænke på den narrative metodes eksternaliserende praksis, hvor man først hører på fokuspersionens skildring af problemet, for derefter at foreslå en adskillelse mellem 'problemet' og 'mennesket', efterfulgt af en kampmetafor for, hvordan fokuspersionen kan 'kæmpe mod' det, der invaderer livet, jf. f.eks. White (2007).

Når vi betegner disse metodiske greb som gentagelse er det ikke for at afvise, at de kan være hjælpsomme i betydningen lindring af smerte. Men vi hævder, at de symptombehandler, for så vidt den vundne 'helbredelse' eller frigørelse fra problemet er betinget af, at den smerteudløsende distinktion opretholdes – nu blot med 'mennesket' som vinder i distinktionskampen. Arbejder man gentagende, hvilket samtidig ofte implicerer 1-1-antagelser om forholdet mellem metode og mål, skal man derfor også gøre sig klart, at man derved lader sig selv og fokuspersionen arbejde inden for rammerne af allerede udstukne fortolkninger hhv. kulturelt medierede distinktioner. Mennesket er sådan og sådan et væsen. Deri ser vi imidlertid flere proble-

mer: For det første, at både coach og fokuspersion derved overtager en bestemt udlægning af, hvad menneskevæsenet er, hvilket i vores øjne ikke er en egentlig frisættelse, men snarere en ny lingvistisk tilfangetagelse af fokuspersionen (og måske også af coachen), for gennem den nye fortælling tildeles fokuspersionen blot de egenskaber, som den nye fortælling om mennesket bærer med sig (som narrativt væsen, som et væsen, der bliver til i relationen etc.). På niveauet for smertelindring kan denne praksis fungere fint nok, men i det omfang, vi tilstræber en egentlig frisættelse af fokuspersionen, tilvejebringer sådanne tilgange alene illusioner og falske løfter. Friheden som menneskevæsenets inderste tomme kerne er nemlig allerede i disse teorier udlagt og dermed en syntaktisk konklusion i et andet sprogspil – en konklusion, som ikke alene henvender sig til den coachede, men i lige så høj grad til coachen, der i en og samme bevægelse bliver til som den coachende qua de metodiske valg. For det andet har det den effekt, at smertelindring og emancipation skilles, for med metoden som tilbuddet om en anden og mindre smertefuld, men stadig bindende retorik, finder den anden ikke sin stemme (for nu at tale med Nietzsche) gennem processen, men snarere ud af, hvordan vedkommende vil agere ekko (gentagelse) i forhold til de nu af coachen distribuerede distinktioner.

Genbeskrivelse

Modsat den gentagende tilgang til forandring gør Rorty nu gældende, at mennesket som det frie hhv. ikkefastsatte dyr har muligheden for at overskride enhver aktuel distinktionsformation, som binder det til en given forståelse af sig selv og situationen. Vi uddyber: Hvad mennesket vil, kan, forstår, ønsker, drømmer om, bekymres for osv., er bestemt af den sproglige horisont, det vokabular, det enkelte menneske nu engang orienterer sig inden for og ud fra. Af samme grund understreger Rorty også, at ethvert forandringsønske, der formuleres inden for en given sproglig horisont, også blot vil føre til variationer over det tema, som horisonten muliggør. Ønsker man derfor at gribe om 'nældens rod', således Rorty, og dermed i mere transformativ forstand gøre noget ved et givent problem, er det derfor heller ikke noget, man kan planlægge hhv. tænke sig til, for tanken er bestemt af det sprog hhv. det meningssystem, der allerede formaterer situationen. Derfor bliver den 'poetiske dialog' hhv. genbeskrivende undersøgelse også afgørende for Rorty. Ifølge

Rorty er den genbeskrivende undersøgelse nemlig den særlige proces, hvor verden genbeskrives i og med, at der skabes et nyt sprog, et nyt vokabularium – derved snakker man ikke blot anderledes om situationen, situationen forandres. Overfører man disse tanker til coachingsituationen implicerer det derfor en bevidsthed om, at hverken coach eller fokusperson kan sige, hvad de vil, før det nye sprog er der, for det er først sproget, der lader dem forstå, hvad fokuspersonen kunne, ville, forstå, sige, tænke, gøre. M.a.o.: Hvor de dominerende (gentagende) tilgange til coaching har orienteret sig mod, hvordan man fokuserer inden for det eksisterende sprog, der er det Rortys pointe, at egentlig forandring er nødt til at bevæge sig den modsatte vej, nemlig fra en forandring af den sproglige horisont til det, jeget/vi'et kan og vil fokusere på.

Derved bliver det selvfølgelig vigtigt, hvordan Rorty så mener, mennesket gennem den genbeskrivende undersøgelse kan udvikle et nyt sprog for sit selv- og verdensforhold. Rorty fremhæver her to centrale momenter i genbeskrivelsesprocessen: Ironien og metaforen, hvor ironi handler om en bestemt måde, hin enkelte kan forholde sig, mens metaforen handler om en bestemt måde sproget kan processere, når mennesket forholder sig ironisk. På sin side er ironi således for Rorty udtryk for en bevidsthed om, at alting også kunne siges anderledes, at verden aldrig kan indfanges i et definitivt vokabular, og at man aldrig føler sig helt sikker på, at man har sagt tingene på den bedste af alle mulige måder.⁷ Den ironiske indstilling til ens egen forståelse hhv. ens aktuelle sproglige fastholdelse af virkeligheden har derfor også den effekt, at man altid er lidt på afstand af sin egen forståelse, således at 'hængslerne' mellem sprog og virkelighed altid er løsnet lidt og en smule tvivl kan sive ind i selv den tilsyneladende bedste forklaring. Dette igen resulterer i, at der gennem den ironiske distance finder en frisættelse af sproget sted, som lader det processere metaforisk, hvilket skal forstås som en særegen sproglig dynamik, hvor sproget løsriver sig fra dets etablerede og socialt normerede fortætningsmønstre for i stedet at samle forholdet sig på en ny måde.

I forlængelse heraf kan man sige, at det er Rortys Dewey-funderede indsigt, at mennesket altid er i et transaktionelt forhold til omgivelserne, vi er hele tiden i fluxen, og ligesom Dewey vil han sige, at mennesket hele tiden undersøger verden i betydningen gøre det ubestemte, utydelige og umesterlige mere bestemt, mere tydeligt og mere mesterligt ved at

lægge et net af distinktioner ind i begivenheden, men samtidig gør han altså også en nietzscheansk tanke gældende om, at dette distinktionsnet og dermed vores undersøgende forhold til virkeligheden enten kan være reproduktivt eller produktivt, enten 'ekko' eller 'fri mands tale' – og vejen til den frie tale går så gennem den ironiske indstilling og den metaforiske leg med sproget. Af samme grund er der heller ingen metode og intet 'billede' af mennesket i Rortys tænkning, for der ikke nogen sikker vej til indfrielsen af den vellykkede genbeskrivelse. Coachingprocessen forstået med (neo)pragmatismens briller handler derfor heller ikke om en bestemt strategi eller metode, men snarere om en ofte kreativ og improviseret involvering mellem coach og fokusperson, hvor teorierne og deres metoder kan fungere som praksisguidende hjælpere, der bidrager til aktivt at koble sig til den coachedes sprog for sammen med denne at udforske mulighederne for, gennem den ironiske frisættelse, at skabe et nyt og mere hjælpsomt vokabular, den enkelte kan udtrykke og orientere sig gennem.

Afrunding

Udgangspunktet for nærværende artikel var tanken om, at bestemt udlægning af den menneskelige frihed og en bestemt metodisk tilgang til at hjælpe fokuspersonen til at opnå den, paradoksalt nok ofte kan stå i vejen for frihedens fuldbyrdelse. Denne tanke begrundede vi undervejs som følger: Menneskets frihed er i (neo)pragmatismens optik forbundet med det forhold, at mennesket ikke er noget bestemt, et ubestemt dyr. Enhver teori, der udlægger mennesket som noget bestemt hhv. som kendetegnet ved det og det, og som angiver den og den metode til at realisere menneskets fulde potentiale, begår derfor også i (neo)pragmatismens og vore øjne den fejl, at de tror, at mennesket er noget bestemt, der skal realiseres (på en bestemt måde) – hvorved logikkerne (tendentielt) stiller sig i vejen for en genuin frihedserfaring hos såvel coach som fokusperson. Dette er eksempelvis, hvad der sker i gentagende undersøgelser, hvor smertelindring og emancipation er blevet adskilte størrelser. Heroverfor er det (neo)pragmatismens afgørende pointe, at frihedsrealisering er realisering af muligværen hhv. at egentlig virkeliggørelse af menneskets frihed er muliggørelse, hvilket ifølge Rorty sker, når mennesket opnår et ironisk forhold til sit eget endelige vokabular – hvilket samtidig åbner op for muligheden af at udvikle et vokabular, hvor den enkelte genbe-

skriver sig selv og sit verdensforhold. At insistere på det vil derfor også i vore øjne være en tilbagevenden til en af de originale systemiske dyder, som Campell og Draper (i Cecchin, Lane & Ray, 1992, p. VII) beskriver som: "... den systemiske terapeut må altid være på kanten, åben for nye måder at se ting på og nye måder at opdage på; de må altid være parat til at sige, "Ja, men der er en anden måde at se det på." Denne evne ligger i hjertet af den systemiske praksis.»

Kontakt

Jacob Storck
Rambøll Management Consulting
ATTRACTOR
Olof Palmes Allé 20
DK-8200 Aarhus N
E-mail: jcos@r-m.com

SlutNoter

- 1 Derfor må man heller ikke tro, at vi med multi-dirken som metafor er ude på at plædere for en naiv og amatøragtig eklekticisme i professionelle samtaler. For os at se er den naive eklekticisme nemlig at sammenligne med, at man stopper en magnet ned i en spand med forskelligt formede jernstumper, som man derefter bruger i den tilfældige rækkefølge, de nu trækkes op. Heroverfor ser vi den pragmatiske dialogmester som den, der muligvis i et vist omfang benytter sig af allerede udviklede værktøjer, men mesterskabet består i, at coachen gennem en original poetisk gestus komponerer den overgribende menings-sammenhæng hhv. det vokabular, inden for hvilket redskaberne bringes til en harmonisk og ryt-misk udfoldelse.
- 2 Her citeret fra Brinkmanns oversættelse (2006), p. 68.
- 3 Jf. f.eks. Dewey (1938), p. 104-105.
- 4 Her citeret fra Brinkmanns oversættelse (2006), p. 97.
- 5 Her citeret fra Brinkmanns oversættelse (2006), p. 165.
- 6 Citatet stammer fra en række transskriberede interviews, som indgik som empiri i Jacob Storcks Professional Doctorate (der er ækvivalent til en dansk ph.d.), som blev forsvaret i sommeren 2011 ved Bedfordshire University.

7 Derved minder Rortys begreb om ironi meget om Cecchins bestemmelser af neutralitet, nysgerrighed og senere uærbødighed. Således hedder det om neutralitet hos Cecchin (1987), p. 405-406: "Oprindeligt brugt til at udtrykke idéen om aktivt at undsige sig enhver position som mere korrekt end en anden". Dette uddybes yderligere, når det hedder: "... at vi beskriver neutralitet som skabelsen af et mindset hos.. (coachene??). Nysgerrighed leder til udforskning og skabelse af alternative perspektiver og bevægelser, og alternative bevægelser og perspektiver stimulerer nysgerrighed. I denne rekursive forståelse kontekstualiserer neutralitet og nysgerrighed hinanden i en forpligtelse på at involvere forskelligheder med en vedholdende ikke-kobling til nogen særlig position."

Referencer

- Brinkmann, S. (2006). *John Dewey. En introduktion*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Cecchin, G. (1987). Hypothesizing, Circularity and Neutrality revisited: An Invitation to Curiosity. *Family Process*, 26, 405-413.
- Cecchin, G., Lane, G. & Ray, W.A. (1992). *IRREVERENCE - A strategy for Therapists' Survival*. Karnac Books.
- Cronen, V. E. (2000): Practical Theory, Practical Art, and the Naturalistic Account of Inquiry. Til konferencen: "Practical Theory, Participation, & Community", Baylor University, Januar, 2000. http://www3.baylor.edu/communication_conference/cronen.htm
- Dewey, J. (1934). *Art as Experience*. Princeton University Press.
- Dewey, J. (1938). *Logic: The Theory of Inquiry*. New York: Henry Holt & Co.
- Rorty, R. (1980). *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton University Press.
- Rorty, R. (1989). *Contingency, irony, and solidarity*. Cambridge University Press.
- Rorty, R. (1991). *Objectivity, Relativism and Truth*. Philosophical Papers Vol. 1. Cambridge University Press.
- Shotter (2006). Organizing multi-voiced organizations: action guiding anticipations and the continuous creation of novelty: Draft paper <http://pubpages.unh.edu/~jds/essex.html>
- White, M. (2007). *Narrativ teori*. København: Hans Reitzels Forlag.